

KAZAK TÜRKÇESİNİN SES VE ŞEKİL BİLGİSİ TERİMLERİ *TERMS OF PHONETIC AND MORPHOLOGY OF KAZAKH TURKISH*

Arş. Gör. Onur BALCI
Cumhuriyet Üniversitesi

Abstract

In this study the terms of phonetic and morphology were investigated benefiting from grammars written in Kazakh Turkish. terms were taken hatching the works includes Kazak Tiliniñ Fonetikası, Kazirgi Kazak Tili-Leksika Fonetika, Praktikalık Kazak Tili, Kazirgi Kazak Tili-Morfologiya.

At the end of the investigation it is observed that the Kazakh Turkish grammars weighted on the Turkish terms in the using of terms and that it achieved at the to replace the foreign words in Turkish language.

Key Words: *Kazakh Turkish, phonetic, morphology, term*

Öz

Bu çalışmada Kazak Türkçesinin ses ve şekil bilgisi terimleri Kazak Türkçesi ile yazılan gramerler esas alınarak incelenmiştir. Terimler, Kazak Tiliniñ Fonetikası, Kazirgi Kazak Tili-Leksika Fonetika, Praktikalık Kazak Tili, Kazirgi Kazak Tili-Morfologiya isimli eserlerin taranması neticesinde elde edilmiştir.

Yapılan inceleme neticesinde Kazak Türkçesi gramerlerinin terim kullanımında Türkçe terimlere ağırlık verdiği ve terimleri Türkçeleştirmede büyük bir başarı elde ettiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kazak Türkçesi, ses bilgisi, şekil bilgisi, terim*

Giriş

Türk lehçelerinin herhangi birine dair gramer terimlerini yazmak ve onları listelemek, bir lehçedeki gramer terimlerini ortaya çıkarmak -hiç şüphe yok ki- o lehçe ile ortak gramerin yazılmasında, 'dilde birlik' mefkûresinin yerine getirilmesinde atılmış/atılacak en önemli adımlardan biridir. Bu alanda Türkiye'de öncülük yapan isim Emine Naskali-Gürsoy olmuştur. Yazmış olduğu Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu (1997) isimli eserinde Türkiye Türkçesi de dâhil olmak üzere on yedi Türk lehçesinin temel sayılabilecek gramer terimlerini karşılaştırmalı olarak vermiştir. Terimlerin Rusçaları da ihmal edilmemiştir. Yine bu alanda Ülkü Çelik Şavk'ın Türkçe - Kazakça - Karakalpakça - Rusça - İngilizce

Karşılaştırmalı Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü (2001) adlı eseri de zikredilmelidir. Üç lehçe ve iki dilin terimlerini veren bu çalışmada yaklaşık iki bin maddebaşı bulunmaktadır.**

Belirtilen çalışmalarda dikkat çeken en temel husus eserlerin -daha çok- sözlük kaynaklı eserler olmasıdır. Bu nedenle gramerler ve dil bilim çalışmaları, biraz da olsa arka planda kalmıştır.

Bu çalışmada verilen terimler doğrudan Kazak Türkçesi ile yazılan gramerlerden derlenen terimlerdir. Bu terimler incelenirken bazı terimlerin yukarıda belirtilen eserlerde olmadığı, bazı terimler için verilen karşılıkların ise gramerlerde anlatılanlarla uyummadığı gözlemlenmiştir.

SES VE ŞEKİL BİLGİSİ TERİMLERİ

-A-

- adamzat esimderi (адамзат есімдері):** İnsan isimlerini karşılayan cins ve özel isimler.
- adektivtenüw (адъективтену):** Sıfata dönüşme.
- adverbiyaldanuw (адвербиалдану):** Zarfa dönüşme.
- aferezis (аферезис):** Birlikte bulunan kelimelerden sonrakinin başındaki ünlünün düşmesi.
- afrikat dawıssız (африкат дауыссыз):** Çift ünsüz.
- akstenttuatsiya (акстенттуатсия):** Ses vurgusu.
- akustika (акустика):** Akustik, işitimsel.
- alfavit (алфавит):** Alfabe.
- almasış dıbis (алмасқыш дыбыс):** Değişimli ses, birbirinin yerine kullanılabilen ses.
- almasuw (алмасу):** Değişim, değişme.
- alternatsiya (альтернация):** bkz. almasuw.
- alveolyar fonema (альвеоляр фонема):** Diş eti sesi.
- analitikalık etistikter (аналитикалық етістіктер):** Tasvirî fiiller.
- analogiya (аналогия):** Örnekseme, yakıştırma.
- anıқ keler şaq (анық келер шақ):** bkz. jalpı keler şaq .
- anıқ ötken şaq (анық өткен шақ):** Görülen geçmiş zaman.
- apokopa (апокопа):** Son ses düşmesi.
- aralas buwindı söz (аралас буынды сөз):** Karışık heceli kelime. Hem açık hem kapalı hece bulunan kelime.
- arnawlı keler şaq (арнаулы келер шақ):** bkz. maқ sattı keler şaq .
- artikulyatsiya (артикуляция):** Boğumlama, ses teşekkül yeri.
- assimilyatsiya (ассимиляция):** Benzeşme.
- aşıқ buwin (ашық буын):** Açık hece.

** Elbette bu alanda yapılan başka çalışmalar da vardır ancak konuyla ilgili olması açısından bu iki eserin zikredilmesi uygun görülmüştür.

aşıq dawıstı (ашық дауысты): Geniş ünlü.

aşıq ray (ашық рай): Bildirme kipi.

ataw (атау): Yalın durum.

ataw septikti meңgeretin septewlikter (атау септікті меңгеретін септеуліктер): Yalın durum ile kullanılan çekim edatları.

attribütivtik esimdik (аттрибутивтік есімдік): Topluluk zamiri.

awıspalı ötken şaq (ауыспалы өткен шақ): bkz. neğ aybıl ötken şaq .

awız joldı ündi (ауыз жолды үнді): Akıcı ağız sesi.

awız quwıstı (ауыз қуысы): Ağız boşluğu.

awızeki (ауызeki): Sözlü, şifahî.

awızeki til (ауызeki тіл): Konuşma dili.

ayğaqsız ötken şaq (айғақсыз өткен шақ): bkz. tanıq ötken şaq .

ayğaqtı ötken şaq (айғақты өткен шақ): bkz. anıq ötken şaq .

-Ä-

äwen (әуен): Ezgi.

ädebiy til (әдеби тіл): Edebi dil, yazı dili.

ärip (әріп): Harf.

-B-

balalar tili (балалар тілі): Çocuk dili.

barıs septik (барыс септік): Yönelme durumu.

barıs septikti meңgeretin septewlikter (барыс септікті меңгеретін септеуліктер): Yönelme durumu ile kullanılan çekim edatları.

belgisizdik esimdigi (белгісіздік есімдігі): Belgisizlik zamiri.

beyne üstewler (бейне үстеулер): bkz. sın üstewler.

beynelewış söz (бейнелеуіш сөз): Görünüş yansıması kelime.

birikken söz (біріккен сөз): Birleşik kelime.

bitew buwın (бітеу буын): İki tarafı da kapalı hece.

bolımsız (болымсыз): Olumsuz.

bolımsızdıq (болымсыздық): Olumsuzluk.

bolımsızdıq demewlikter (болымсыздық демеуліктер): Olumsuzluk edatları.

bolımsızdıq esimdigi (болымсыздық есімдігі): Olumsuzluk zamiri.

boljaldı keler şaq (болжалды келер шақ): Tahmini gelecek zaman.

boljaldıq demewlik (болжалдық демеулік): Tahmin bildirme edatı.

- boljalдық san esim (болжалдық сан esim):** Tahmini sayı adı.
- böbekşe (бөбекше):** Küçük dil.
- bölşektik san esim (бөлшектік сан esim):** Kesir sayı adı.
- bölüw üstewler (бөлу үстеулер):** bkz. toptaw üstewler.
- buwin (буын):** Hece.
- buwin almasuwı (буын алмасуы):** Hece değişmesi.
- buwin ıǵısuwı (буын ығысуы):** Hecenin yer değiştirmesi.
- buwin jigi (буын жігі):** Hece sınırı, hece bölmesi.
- buwin quraǵış dıbis (буын құрағыш дыбыс):** Hece oluşturan ses, ünlü ses.
- buwin quray almaıytın dıbis (буын құрай алмайтын дыбыс):** Hece oluşturmamayan ses, ünsüz ses.
- buwin ündestigi (буын үндестігі):** Ünlü uyumu.
- buyırık ray (бұйрық рай):** Emir kipi.
- büyir dawıssız (бүйір дауыссыз):** bkz. lateral fonema

-D-

- dawıs şımlıdǵı (дауыс шымылдығы) :** Ses telleri.
- dawıs tütiǵi (дауыс түтігі):** Ses borusu.
- dawıssız dıbis (дауыссыз дыбыс):** Ünsüz.
- dawıstı dıbis (дауысты дыбыс):** Ünlü.
- däneker (дәнекер):** Baǵlayıcı ünlü.
- defrikativ dıbis (дефрикатив дыбыс):** Sızıcı ses.
- demewlik (демеулік):** Sona gelen, bazısı ek halinde bulunan edat.
- dentilabial dawıssız (дентилабиаль дауыссыз):** Diş dudak ünsüzü.
- dıbis qosıluwı (дыбыс қосылуы):** Ses türemesi.
- dıbis tirkesi (дыбыс тіркесі):** Ses dizisi
- dıbıstardıń ündesüwi (дыбыстардың үндесуі):** Ses uyumları.
- dıbıstaw müşeleri (дыбыстау мүшелері):** Konuşma organları.
- dıbıstıq (дыбыстық):** Fonetik, ses bilgisi.
- dıbıstıq eliktewiş (дыбыстық еліктеуіш):** Ses yansıması.
- dıbıstıq jüye (дыбыстық жүйе):** Ses sistemi.
- dıbıstıń payda boluwı (дыбыстың пайда болуы):** Ses türemesi.
- dıbıstıń tüsip qaluwı (дыбыстың түсіп қалуы):** Ses düşmesi.
- diereza (дизреза):** Kelime sonunda çift olarak bulunan seslerden birinin düşmesi.
- diftong (діфтонг):** Çift ünlü.
- diftong dıbis (діфтонг дыбыс):** Çift ses.

diftongoyid (дифтонгоид): bkz. diftong.

diril dawıssız (діріл дауыссыз): Titreşimli ses.

dissimilyatsiya (диссимиляция): Аукırıлашама.

diyalekt (диалект): Lehçe.

diyalektal (диалекталь): Lehçeye ait.

-E-

ekrin (екрін): Vurgu.

ekpiratsiya (экспирация): Soluk verme.

eksperimentti fonetika (экспериментті фонетика): Deneysel ses bilgisi.

eksperimentti fonetikalık ädis (экспериментті фонетикалық әдіс): Deneysel ses bilgisi araştırma yöntemi.

ekspiratorlık ekrin (экспираторлық екрін): Soluk vurgusu.

eksploziv dawıssız (эксплозив дауыссыз): Patlayıcı ünsüz.

eliktewiş (еліктеуіш): Yansıma.

eliktewiş sözder (еліктеуіш сөздер): Ses yansıması kelimeler.

eliziya (елизия): Son ses düşmesi.

erenteza (эпентеза): İç türeme.

eriteza (эпитеза): Sonda ses türemesi.

erikti qalaw ray (ерікті қалау рай): -KI+iyelik eki+ kel- yapısı ile oluşan istek kipi.

erin (ерін) : Dudak.

erin dawıstı (ерін дауысты): Yuvarlak ünlü.

erin ündestigi (ерін үндестігі): Dudak uyumu, düzlük -yuvarlaklık uyumu.

erindik dawıstı (еріндік дауысты): Yuvarlak ünlü.

erindik dawıstı dıbis (еріндік дауысты дыбыс): bkz. erindik dawıstı.

esertik san esim (есептік сан есім): Asıl sayı adı.

esimdik (есімдік): Zamir.

esimşe (есімше): Sıfat-fiil.

etistik (етістік): Fiil.

etistiktiñ rayı (етістіктің райы): Fiil kipi.

ezüw dawıstı (езу дауысты): Düz ünlü

ezüw ündestigi (езу үндестігі): Dil uyumu.

ezüwlik dawıstı (езулік дауысты): bkz. ezüw dawıstı.

-F-

faringal fonema (фарингаль фонема): Gırtlak sesi.

fonatsiya (фонация): Seslenme.

fonema (фонема): Fonem, ses birim.

fonetika (фонетика): Ses bilgisi.

fonetikalık özgeris (фонетикалық өзгеріс): Fonetik değişim.

forma (форма): Şekil, yapı, biçim.

fraza (фраза): Öbek.

frazalık екпін (фразалық екпін): Öbek vurgusu.

frazeologiyalıq tulǵalar (фразеологиялық тұлғалар): bkz. тұрақ тı söz тіркеsteri.

frikativ dawıssız (фрикатив дауыссыз): bkz. ızıң dawıssız.

-G-

gaplologiya (гаплогия): Hесе yutumu.

gomonimikalık kosımşa (гомонимикалық қосымша): Şekilleri aynı olan ekler.

govor (говор): Aǵız.

grafema (графема): Yazı sistemindeki en küçük unsur.

grafika (графика): Yazı bilgisi.

grammatika (грамматика): Gramer, dilbilgisi.

-Ġ-

ǵalamzat esimderi (ғаламзат есімдері): İnsan dışındaki canlılar, varlıklar ve nesnelерin isimleri.

-I-

ıǵaylastıq jalǵawlıq (ыңғайластық жалғаулық): Denkleştirme edatı.

ırǵaq (ырғақ): Ritim.

ırıqsız etis (ырықсыз етіс): Edilgen Çatı.

ızıң dawıssız (ызың дауыссыз): Sızıcı ünsüz.

-İ-

ilgerili ıqpal (ілгерілі ықпал): bkz. progressivtik assimilyatsiya.

ilik septik (ілік септік): İlgi durumu.

interdental fonema (интерденталь фонема): Dişler arası fonem, peltek fonem.

intervokal (интервокаль): Ünlülerarası, iki ünlünün arasında bulunma durumu.

irrealdı raylar (ирреалды райлар): bkz. neǵ aybıl raylar .

ıyek (иек): Çene.

ıygerüwli özgeris (игерулі өзгеріс): bkz. kombinatorlıq özgeris.

ıygerüwsiz özgeris (игерусіз өзгеріс): bkz. spontandık özgeris.

işarat odağaları (ишарат одағайлары): Gösterme ünlemleri.

-J-

jabısıñqı fonema (жабысыңқы фонема): Patlayıcı ünsüz. Telaffuzunda konuşma organlarının birbirine dokunduğu ses.

jaқ (жак): Şahıs.

jalañ dawıstı (жалаң дауысты): Tek ünlü.

jalañ jurnaқ (жалаң жұрнақ): Basit yarım eki.

jalğaw (жалғау): Çekim eki.

jalğawlıқ (жалғаулық): Bağlama edatı.

jalqı esim (жалқы есім): Özel isim.

jalrı esim (жалпы есім): Cins ismi.

jalrı keler şaқ (жалпы келер шақ): Genel/kesin gelecek zaman.

jalpılaw esimdigi (жалпылау есімдигі): bkz. attribütivtik esimdik.

jañğırıқ söz (жаңғырық сөз): Yansıma kelime.

jartılay assimilyatsiya (жартылай ассимиляция): Yarı benzeşme.

jartılay aşıқ dawıstılar (жартылай ашық дауыстылар): Yarı geniş ünlüler.

jatis septik (жатыс септік): Bulunma durumu.

jay kürdeli etistik (жай күрделі етістік): bkz. analitikalıқ etistikter.

jekelik (жекелік): Teklik.

jekirüw odağaları (жекіру одағайлары): Azarlama ifadeli ünlemler.

jıynaқtıқ san esim (жинақтық сан есім): Topluluk sayı adı.

jıktew esimdigi (жіктеу есімдигі): Şahıs zamiri.

jıktik jalğaw (жіктік жалғау): Fiil çekim eki, bildirme eki, şahıs eki.

jıñışke dıbis (жінішке дыбыс) : İnce ses, ön damak sesi.

jurnaқ (жұрнақ): Yarım eki.

juwısıñqı fonema (жуысыңқы фонема): Sızıcı fonem. Telaffuzunda konuşma organlarının birbirine yaklaştığı ses.

juwan dıbis (жуан дыбыс): Kalın ses, art damak sesi.

-K-

keler şaқ (келер шақ): Gelecek zaman

keñirdek (кеңірдек): Gırtlak.

keyindi ıqpal (кейінді ықпал): bkz. regressivtik assimilyatsiya.

kirikken söz (кіріккен сөз): Birleşik kelime.

- kişkene til (кішкене тіл):** Küçük dil.
- kombinatorlıq өзgeris (комбинаторлық өзгеріс):** Seslerin birbirini etkilemesi ile ortaya çıkan değişim.
- konsonantizm (консонантизм):** Ünsüz sistemi.
- kömekşi esim (көмекші есім):** Yardımcı isim.
- kömekşi etistik (көмекші етістік):** Yardımcı fiil.
- kömekşi söz (көмекші сөз):** Yardımcı kelime.
- kömektes septik (көмектес септік):** Vasıta durumu.
- kömektes septikti meңgeretin septewlikter (көмектес септікті меңгеретін септеуліктер):** Vasıta eki ile kullanılan çekim edatları.
- köñil küyi odağayları (көңіл күйі одағайлары):** Duygu ifadesi taşıyan ünlemler.
- könergen negiz (көнерген негіз):** Arkaik kök.
- körtik jalğaw (көптік жалғау):** Çokluk eki.
- kürdeli etistik (күрделі етістік):** Birleşik fiil.
- küşeytkiş demewlikter (күшейткіш демеуліктер):** Kuvvetlendirme edatları.
- küşeytpe buwındı qos söz (күшейтпе буынды қос сөз):** bkz. üsteme buwındı qos söz.
- küşeytüw üstewler (күшейту үстеулер):** Pekiştirme zarfları.

-Қ-

- қалаw ray (қалау рай):** İstek kipi.
- қалıp etistikteri (қалып етістіктері):** Durum fiilleri. *tur-, jür-, otr-, jatır-* fiilleri.
- қараpайым тіл (қарапайым тіл):** Konuşma dili.
- қарқındı fonema (қарқынды фонема):** Ötümsüz ses.
- қарқınsız fonema (қарқынсыз фонема):** Ötümlü ses.
- қатаң (қатан):** Ötümsüz.
- қатаң dıbis (қатан дыбыс):** Ötümsüz ses, sert ses.
- қатаңdanuw (қатандану):** Ötümsüzleşme.
- қатıstıқ sın esim (қатыстық сын есім):** Başka kavram ile bağlantılı olan sıfat, bağıntılı sıfat, türemiş sıfat.
- қırşaq tobi (қыпшақ тобы):** Kırçak Grubu Türk lehçeleri
- қısaң dawıstı (қысаң дауысты):** Dar ünlü.
- қısқарған söz (қысқарған сөз):** Kısaltma.
- қıymıl атаwı (қимыл атауы):** İsim-fiil.
- қomsınuw demewlik (қомсыну демеулік):** Beğenmeme bildiren edat.
- қos fokustı dawıssız (қос фокүсты дауыссыз):** Çift odaklı ünsüz.
- қos söz (қос сөз):** İkileme.

қосалқы сөз (қосалқы сөз): bkz. көмекші сөз

қосымша морфема (қосымша морфема): Ek biçimbirim, bağımlı biçimbirim.

қосынды дауысты (қосынды дауысты): İkiz ünlü.

құрама сөз (құрама сөз): Birleşik kelime.

құрама күрделі etistik (құрама күрделі etistik): bkz. analitikalk etistikter.

құрандi жрнақ (құранды жұрнақ): Birleşik yarım eki.

құрандi күрделі etistik (құранды күрделі etistik): İsim ve yardımcı fiilden oluşаn birleşik fiil.

құрандi сөз (құранды сөз): bkz. құрама сөз.

қуыс (қуыс): Geniz.

-L-

labial dawıstı (лабиаль дауысты): Yuvarlak ünlü.

labial fonema (лабиаль фонема): Dudak sesi.

labialdental fonema (лабиальденталь фонема): Diş-dudak sesi.

labialdıқ attraktsiya (лабиальдық аттракция): bkz. erin ündestigi.

labialdıқ singarmonizm (лабиальдық сингармонизм): bkz. erin ündestigi.

labializtsiya (лабиалзация): Yuvarlaklaşma.

lateral fonema (латераль фонема): Avurt sesi.

leksikalıқ мағына (лексикалық мағына): Sözlük anlamı.

lepsiz (лениз): Vurgusuz.

lepsiz fonema (лениз фонема): Ötümlü ses.

lepti (лени): Vurgulu.

lepti fonema (лени фонема): Ötümsüz ses.

lingval fonema (лингваль фонема): Dil sesi.

lingvaldıқ attraktsiya (лингвальдық аттракция): bkz. ezüw ündestigi.

lingvistikalıқ singarmonizm (лингвистикалық сингармонизм): bkz. ezüw ündestigi.

-M-

maksat üstewler (мақсат үстеулер): Amaç zarfları.

maqsattı keler şaқ (мақсатты келер шақ): Niyet ifadeli gelecek zaman.

meken üstewler (мекен үстеулер): Yer zarfları.

metateza (метатеза): Göçüşme.

mezgil üstewler (мезгіл үстеулер): Zaman zarfları.

mimema (мимема): Yansıma kelime.

modal (модаль): Kip.

monoftong (монофтонг): Tek ünlü.

monosillabizmdi til (моносиллабизмді тіл): Tek heceli dil.

morfema (морфема) : Biçimbirim.

morfologiya (морфология): Şekil bilgisi.

mölşer üstewler (мөлшер үстеулер): Miktar zarfları.

murın joldı ündi (мұрын жолды үнді): Akıcı geniz sesi.

murın қуwısı (мұрын қуысы): bkz. қ uwıs.

-N-

naқ osı şaқ (нақ осы шақ): Kesin şimdiki zaman.

naқtıлқ demewlikter (нақтылық демеуліктер): Kesinlik bildirme edatları.

neғaybıl osı şaқ (неғайбыл осы шақ): Belirsiz şimdiki zaman.

neғaybıl ötken şaқ (неғайбыл өткен шақ): Belirsiz geçmiş zaman.

neғaybıl raylar (неғайбыл райлар): Tasarlama kipleri.

negizgi etis (негізгі етіс): Etken çatı

negizgi sın esim (негізгі сын есім): bkz. sapalқ sın esim.

-O-

odaғay (одағай): Ünlem.

oғız toбі (оғыз тобы): Oғuz Grubu Türk lehçeleri.

omonim jurnaқ (омоним жұрнақ): Eşsesli yapım eki.

orfоerіya (орфоэпия): Konuşma bilim, ölçünlü söz bilim.

ortaқ etis (ортақ етіс): İşteş çatı.

osı şaқ (осы шақ): Şimdiki zaman.

-Ö-

öli түbir (өлі түбір): Ölü kök. Tek başına kullanılmayan kök.

önimdi қосımша (өнімді қосымша): İşlek ek.

өtken şaқ (өткен шақ): Geçmiş zaman.

өzdik esimdik (өздік есімдік): Dönüşlülük zamiri.

өzdik etis (өздік етіс): Dönüşlü çatı.

өzgelik etis (өзгелік етіс): Ettirgen çatı.

-P-

palatal dawıstı (палаталь дауысты): İnce ünlü.

palatal fonema (палаталь фонема): Ön damak sesi.

palataldıq attraktsiya (палаталдық атттакция): bkz. ezüw ündestigi.
pozitsiyalıq özgeris (позициялық өзгеріс): bkz. kombinatorlıq özgeris.
prepalatal fonema (препалаталь фонема) : Damak sesleri.
progressivti dissimilyatsiya (прогрессивті диссимиляция): İlerleyici aykırılışma.
progressivtik assimilyatsiya (прогрессивтік ассимиляция): İlerleyici benzeşme.
pronominaldanuw (прономиналдану): Zamire dönüşme.
proteza (протеза): Bařta ses türemesi.

-R-

ray (рай): Kір.
reduplikatsiya (редупликация): İkileme.
reduksiya (редукция): Orta hecede ünlü düşesi.
regressivti dissimilyatsiya (регрессивті диссимиляция): Gerileyici aykırılışma.
regressivtik assimilyatsiya (регрессивтік ассимиляция): Gerileyici benzeşme.
rettik san esim (реттік сан есім): Sıra sayı adı.
rezonatör (резонатор): Tınlatıcı.
ritmikalık ekrin (ритмикалық екпін): Ritmik vurgu, uyumlu vurgu.

-S-

sabaqtı etistik (сабақты етістік): Geçişli fiil.
salğastırmalı fonetika (салғастырмалы фонетика): Kıyaslamalı ses bilgisi (akraba olmayan dilleri için).
salıstırmalı fonetika (салыстырмалы фонетика): Karşılaştırmalı ses bilgisi.
salt etistik (салт етістік): Geçişsiz fiil.
sapalıq sın esim (сапалық сын есім): Niteleme sıfatı.
säykestik özgeris (сәйкестік өзгеріс): bkz. spontandık özgeris.
seber-saldar üstewler (себеп-салдар үстеулер): Seber zarfları.
septew (септеу): Çekim.
septewlik (септеулік): Çekim edatı.
septik jalğaw (септік жалғау): Durum eki.
sın esim (сын есім): Sıfat.
sın üstewler (сын үстеулер): Durum zarfları.
siltew esimdigi (сілтеу есімдігі): Gösterme zamiri.
singarmonizm (сингармонизм): Ünlü uyumu.

- sinkroniyalıq fonetika (синкрониялық фонетика):** Tasviri ses bilgisi.
- sintagma (синтагма):** Dizim.
- siyattamalı fonetika (сипаттамалы фонетика):** bkz. sinkroniyalıq fonetika.
- somatikalıq fonetika (соматикалық фонетика):** Akustik ses bilgisi.
- sonar (сонар):** Ötümlü ses.
- söylew apparatı (сөйлеу аппараты):** Konuşma aygıtı.
- söz (сөз):** Kelime.
- söz jasamdıq jurnaқ (сөз жасамдық жұрнақ):** Yarım eki.
- söz toptarı (сөз топтары):** Kelime türleri.
- sözderdiң septelüwi (сөздердің септелуі):** Kelime çekimi.
- spontandıq özgeris (спонтандық өзгеріс):** Seslerin etkisi olmadan kendiliğinden ortaya çıkan değişim.
- substantivtendirüw (субстантивтендіру):** Adlaştırma.
- substantivtenüw (субстантивтенду):** Adlaşma.
- suraw esimdigi (сұрау есімдигі):** Soru zamiri.
- surawlıq demewlikter (сұраулық демеуліктер):** Soru edatları.
- süzilmeli fonema (сүзілмелі фонема):** Sızıcı fonem.
- Ş-
- şarttı ray (шартты рай):** Şart kipi.
- şektik demewlikter (шектік демеуліктер):** Şüphe bildirme edatları.
- şıǵıs septik (шығыс септік):** Ayrılma durumu.
- şıǵıs septikti meңgeretin septewlikter (шығыс септікті меңгеретін септеуліктер):** Ayrılma durumu ile kullanılan çekim edatları.
- şılaw (шылау):** Edat.
- şuǵıl dawıssız (шұғыл дауыссыз):** Patlayıcı ünsüz.
- Т-
- tabıs septik (табыс септік):** Yükleme durumu.
- talǵawlıqtı jalǵawlıq (талғаулықты жалғаулық):** Karşılaştırma edatı.
- tamaқ (тамақ):** Damak, boǵaz.
- tamaқ қуwısı (тамақ қуысы):** Damak boşluǵı.
- tanıқ ötken шақ (танық өткен шақ):** Duyulan geçmiş zaman.
- taңday (таңдай):** Damak.
- tarihiy fonetika (тарихи фонетика):** Tarihi ses bilgisi, artzamanlı ses bilgisi.
- täweldik (тәуелдік):** İyelik.
- täweldik jalǵaw (тәуелдік жалғау):** İyelik eki.

teks (текс): Yazı.

tınıs müşeleri (тыныс мүшелері): Solunum organları.

til aldı (тіл алды): Ön damak.

til artı (тіл арты): Arka damak.

tildik (тілдік): Konuşma diline has.

toğısralı ıqpal (тоғыспалы ықпал): Karşılıklı benzeşme.

tolıq assimilyatsiya (толық ассимиляция): Tam benzeşme.

toptaw üstewler (топтау үстеулер): Birliktelik zarfları.

toptıq san esim (топтық сан есім): Üleştirme sayı adı.

turaqtı söz tirkesteri (тұрақты сөз тіркестері): Deyimleşmiş birleşik kelime.

tuwıs til (туыс тіл): Akraba dil.

tuwındı sın esim (туынды сын есім): Türemiş sıfat.

tuwındı söz (туынды сөз): Türemiş kelime.

tuwındı tübir (туынды түбір): Gövde.

tuyıq buwın (тұйық буын): Karalı hece.

tuyıq etistik (тұйық етістік): Çekimsiz fiil.

tübir (түбір): Kök, gövde, taban.

tübir morfema (түбір морфема): Kök biçimbirim, bağımsız biçimbirim

tübirles sözder (түбірлес сөздер): Kökteş kelimeler.

türki til (түркі тіл): Türk Dili.

-U-

ulğaytuw üstewler (ұлғайту үстеулер): bkz. küşeytew üstewler.

uyañ dıbıs (уяң дыбыс): Ötümlü ses.

uyañdanuw (уяңдану): Ötümlüleşme.

-Ü-

ünderistik (үндестік): Uyum.

ünderistik zañı (үндестік заңы): Uyum kuralı.

ünderi (үнді): Ünlü, sesli.

ünderi dawıssız (үнді дауыссыз): Akıcı ünsüz.

ünderisiz (үндісіз): Ötümlü ve ötümsüz seslerin genel adı.

üsteme buwındı qos söz (үстеме буынды қос сөз): Pekıştirmeli ikileme.

üstew (үстеу): Zarf.

-V-

velyar fonema (веляр фонема): Art damaksıl fonem.

verbaldanuw (вербалдану): Fiile dönüşme.

vibratsiya (вибрация): Titreşim, titreme.

vibratsiyahlık fonema (вибрациялық фонема): Titreşimli fonem, r fonemi.

vokalizm (вокалізм): Ünlü sistemi.

-Z-

zat esim (зат есім): İsim.

Sonuç

İncelenen eserlerde kullanılan terimler genellikle Kazakça, Rusça ve Rusça aracılığıyla Kazak Türkçesine giren terimlerdir. Burada şunu belirtmek gerekir ki eserler anadilde terim kullanma açısından son derece başarılıdır. Rusça terimlere Kazakça karşılıklar bulunmuş ve genellikle her iki terim bir arada kullanılmıştır. Örneğin ilerleyici benzeşme işlenirken terim *'ilgerili ıqpal'* sözü ile karşılanmış ancak ilerleyici benzeşmeye *'progressivti assimilyatsiya'* dendiği de belirtilmiştir. Eserlerde Kazakça terimlerin yabancı dilden terimlere göre daha fazla tercih edildiğini de belirtmek gerekir.

Yukarıda incelenen üç yüz elli sekiz terimin köken açısından dağılımı ve bu dağılımın yüzde ile ifadesi şu şekildedir:

Kazakça: 210 - %58.7

Yabancı: 63 - %17.6

Karma:

- 1) Yabancı sözcük + Kazakça ek: 8 - %2.2
- 2) Kazakça sözcük + Yabancı sözcük: 17 - %4.7
- 3) Yabancı sözcük + Kazakça sözcük: 15 - %4.2
- 4) Yabancı sözcük + Kazakça ek + Yabancı sözcük: 16 - %4.5
- 5) Kazakça sözcük + yabancı sözcük + Kazakça ek: 7 - %2
- 6) Yabancı sözcük + yabancı sözcük + Kazakça ek: 2 - %0.55
- 7) Yabancı sözcük + Kazakça ek + Kazakça sözcük: 18 - %4.9
- 8) Kazakça sözcük + Yabancı sözcük + Kazakça sözcük: 2 - %0.5

Terimler bahsinde belirtilmesi gereken hususlardan birisi de eserlerde yerli yerine oturtulmamış birden fazla karşılığı olan terimlerin kullanılmasıdır. Örneğin, *tübir* kelimesi; kök, gövde, taban terimlerini karşılarken *jiktik jalğaw*; şahıs eki ve bildirme eki terimlerini karşılacaktır.

KAYNAKÇA**A) Taranan Kaynaklar**

ISKAQOV, Aq medi (1991), Qazirgi Qazaq Tili-Morfologiya, Ana Tili, Almatı.

KENESBAYEV I., Musabayev G., (1993) Qazirgi Qazaq Tili Leksika-Fonetika, Mektep Baspası, Alma-Ata.

MIRZABEKOV S. (1993), Qazaq Tiliniñ Fonetikası, Qazaq Universiteti, Almatı.

ORALBAYEVA N., Äbdiğaliyeva T., Şalabayev B., (1993), Praktikalıq Qazaq Tili, Ana Tili, Almatı.

B) Yararlanılan Kaynaklar

KOÇ, Kenan, Bayniyazov, A. ve Başkapan, V. (2003), Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (2007), Gramer Terimleri Sözlüğü, Genişletilmiş 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (1991), Kültür Bakanlığı, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

NASKALI, Emine Gürsoy (1997), Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ORALTAY, Hasan, Nuri Yüce ve Saadet Pınar (1984), Kazak Türkçesi Sözlüğü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ŞAVK, Ülkü Çelik (2001), Türkçe-Kazakça-Karakalpakça-Rusça-İngilizce Karşılaştırmalı Dilbilim Ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Berkay Matbaacılık, Ankara.

Türkçe Sözlük (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Yazım Kılavuzu (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.